

**Dmytro Levchynskiy, Doctor of Economic Sciences,
Professor**
**Hanna Stupniker, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**
**Iryna Kashyrnikova, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**
*Prydniprovskya State Academy
of Civil Engineering and Architecture
Dnipro, Ukraine*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-272-2-13>

ECONOMY OF MARITAL LAW IN UKRAINE

ЕКОНОМІКА ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

Агресія рф завдала Україні безпрецедентних гуманітарних і соціальних втрат і спричинила серйозні деструктивні процеси, у тому числі руйнацію інфраструктури на території бойових дій, дезорганізацію усталених виробничих зв'язків і критично важливих постачань ресурсів, часткову втрату зовнішніх ринків та експортного потенціалу. Проте згодом економіка країни адаптується та перебудовується під потреби війни. Як результат, змінюються економічні практики та економічна поведінка різного роду соціальних суб'єктів. джерела прибутку.

Збройний конфлікт в Україні спричинив масштабні зміни в економіці. Основними наслідками є:

- економічна нестабільність;
- зниження ділової активності;

- втрата частки промислового потенціалу (на окупованих територіях опинилося до 20% промислових підприємств України);
- пошкодження та руйнування житлового фонду;
- зменшення аграрного потенціалу країни;
- зростання безробіття та зниження купівельної спроможності населення;
- погіршення бізнес-клімату;
- зниження обсягів експорту та втрата надходжень до бюджету з окупованих підприємств тощо.

В перші дні повномасштабного російського вторгнення економіка перебувала в шоковому стані, тому знадобилися швидкі дії, аби повернути країну до економічного життя. Таким чином, можна визнати, що економіка воєнного часу – це перепрофілювання виробництв та й загалом усієї державної системи на потреби оборони.

З першого дня війни дії українського уряду в економіці були зосереджені на ключових напрямках:

– **Макроекономіка.** Дії НБУ на початку війни спрямовувалися насамперед на підтримання стабільності банківської системи та безперервності платежів. Це було необхідно для адаптації економіки, бізнесу, населення до нових умов. З цією метою Національний банк зафіксував офіційний курс, ввів валютні обмеження, «заморозив» облікову ставку на рівні 10% та запровадив додаткові інструменти для підтримки ліквідності банківської системи. Завдяки цим крокам на початку війни, а також значному запасу міцності фінансова система гідно пройшла випробовування цими надзвичайно складними умовами війни. У червні НБУ підвищив облікову ставку до 25%. Це досить різкий крок, але необхідний, щоб збільшити привабливість гривневих активів, зменшити тиск на валютному ринку та на міжнародні резерви.

– **Армія.** Було залучено понад 22 тисячі підприємств, установ і організацій для виконання мобілізаційних завдань. Впродовж перших десяти днів війни вони почали виготовляти товари та надавати послуги, передбачені мобілізаційними планами. Звичайно, кожне з цих підприємств мало складнощі на початку роботи, але їх усували в «ручному» режимі та в цілому успішно запустили цілі сектори, які сьогодні обслуговують ЗСУ. Зокрема, харчову, легку промисловість та машинобудування.

– **Спрощене оподаткування.** Значно знижено податкове навантаження – надали можливість переходу підприємств на спрощену систему оподаткування (2% від обороту без ПДВ та податку на прибуток). Також скасовано плату за землю на територіях, де ведуться бойові дії. Крім того, звільнено підприємців від відповідальності у разі неможливості виконання платниками податків своїх зобов'язань.

– **Дерегуляція.** Запроваджено мораторій на перевірки бізнесу; на період воєнного стану продовжено дію дозволів і ліцензій на один рік пролонговано дію атестатів про акредитацію органів з оцінки відповідності, термін яких спливає у воєнний час; продовжено строки чинності результатів повірки засобів вимірювальної техніки в умовах воєнного стану. Також восконалено механізм подання підприємцями декларацій для отримання дозволів та ліцензій – тепер ця послуга доступна через портал та додаток ДІЯ.

– **Доступ до фінансування.** Шок війни призводить до відтоку капіталу, тому було спрощено кредитування – будь-яке підприємство може отримати до 60 млн грн під 0%. Відкрито доступ продовольчим торговим мережам до кредитів під 5% на 1 рік для поповнення обігових коштів на суму до 1 млрд грн. За програмою «Доступні кредити 5–7–9%» знято обмеження у період воєнного стану щодо верхньої граничної

суми отриманої державної допомоги за останні три роки. Загалом за програмою «5–7–9» бізнес оформив більше 40 тис запозичень, а кредитування здійснюють 42 банки-партнери.

– **Релокація.** Реалізовано програму переміщення підприємств на безпечні території Західної та Центральної України. Вже більше 600 бізнесів переїхали до нових громад, майже 400 з них відновили свою роботу, ще понад 250 бізнесів знаходяться у стані переїзду. За перевезення майна релокованих вітчизняних підприємств платить держава, а цю функцію виконують «Укрзалізниця» та «Укрпошта».

– **Пальне.** Україна стала першою країною Європи, яка повністю відмовилася від російської нафти, газу та нафтопродуктів. Українці заплатили за це високу ціну – черги на АЗС та шоковий попит. Проте наразі ситуація значно покращилася, черги стають меншими, хоча добове споживання постійно зростає, адже значна кількість українців повертається додому, а компанії – до роботи. Хоча ворог зруйнував наше внутрішнє виробництво, яке до війни давало 20% обсягу пального для України, за два місяці повністю перебудовано логістичні маршрути.

– **Ринок праці.** Розроблено законопроект про договірний режим трудових відносин для малого та середнього бізнесу, що вже ухвалений парламентом в першому читанні. Для стимуляції працевлаштування внутрішньо переміщених осіб започатковано програму, згідно з якою протягом двох місяців підприємства отримують компенсацію по 6,5 тис грн за кожного такого працівника, в цілому на цей напрямок Уряд спрямував 200 млн грн.

– **Міжнародна торгівля.** Досягнуто домовленостей з Великою Британією, Європейським Союзом, Канадою про скасування ввізних мит на українські товари – і це перші кроки по втіленню нашої економічної стратегії.

– **Економічна стратегія.** Було розроблено ключові положення нової економічної стратегії для України і продовжується складання урядом детального Плану післявоєнного відновлення та розвитку United24. В ньому ключовим є дерегуляція, мінімальне втручання держави в роботу бізнесу та локалізація на рівні не менше 60%. План також включає програму, яка стимулюватиме повернення наших громадян в Україну та забезпечить їхню інтеграцію до ринку праці [1].

Через обмеження в зборі статистичних даних під час війни точні дані про економічну активність практично відсутні, але інфляція, за прогнозами НБУ, у цьому році прискориться трохи вище 30%, а в наступному році знизиться близько до 20% та у 2024 році – до однозначного рівня. Повернення інфляції до цілі 5% очікується лише у 2025 році. Таке помірне зниження інфляції у наступних роках пов’язане з необхідністю корекції урядом низки адміністративних тарифів до ринкових рівнів, ураховуючи значну вартість енергоносіїв на світових ринках [2].

Висновки. Внаслідок глобалізаційних процесів воєнні конфлікти в окремих регіонах здатні призвести до суттєвих зрушень не лише економіки окремої країни, а й значної кількості інших економічних систем. Варто визнати, що вагомим інструментом державної підтримки бізнесу в умовах війни є пряме регулювання. Державні інституції здатні не лише надавати фінансову допомогу підприємцям, а й сприяти у знаходженні шляхів вирішення нагальних виробничих питань шляхом надання експертної та консультаційної допомоги. Національний бізнес в теперішній надскладній ситуації потребує фахових відповідей на ряд актуальних бізнес-питання: зокрема, щодо податкових змін, запроваджених в українському законодавстві, форс-мажорних

обставин, трудових правовідносин в умовах війни, переміщення бізнесу, логістики, експорту та імпорту, грантових програм тощо.

Стосовно джерел фінансової підтримки, вважаємо за доцільне активізувати пошук грантових коштів від зарубіжних донорів, оскільки можливості державної підтримки українських урядом є значно обмеженими і внаслідок пріоритетності бюджетних витрат на підтримку обороноспроможності країни у довготривалій перспективі є майже неможливими. Вважаємо, що за умови наявності потенціальних фінансових коштів на стимулювання функціонування вітчизняного підприємництва, український бізнес потребуватиме фінансування наступних першочергових витрат. Такими витратами будуть, зокрема, транспортні витрати, витрати на оренду приміщень, заробітну плату та соціальні внески для переміщеного та/або нового персоналу, експертні консультації (юридичні, податкові та операційні тощо), а також інші витрати, які сприятимуть відновленню бізнесу та скороченню часу виходу на нові ринки.

Також важливими питаннями для вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану є відновлення ланцюгів постачання, збуту та/або пошуку іноземних партнерів. Особливо актуальними є ці дії для постраждалих через наслідки від війни суб'єктів підприємництва, щоб вони змогли відновити виробничі та операційні процеси та були здатні виконувати нові замовлення та генерувати продажі в найкоротші терміни.

Література:

1. Інтерв'ю з міністром економіки України – Юлією Свіриденко. Другий фронт великої війни: Як Україна перейшла до воєнної економіки. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/shcho-vidbu>

vayetsya-z-ukrajinskoju-ekonomikoju-zaraz-pid-chas-viyni-ministr-ekonomiki-sviridenko-50248351.html.

2. Вишлінський Г., Репко М., Гайдай Ю. Економіка України під час війни: оперативна оцінка. Квітень 2022. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/UKR_Економіка-України-під-час-війни.pdf.